

УДК 330.1

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-264-6(1)-220-225

МУКОМЕЛА-МИХАЛЕЦЬ В. О.

Хмельницький національний університет

АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті здійснено аналіз найбільш поширених методологічних підходів до оцінювання результатів процесу капіталізації інтелекту за структурним наповненням інтелектуального капіталу і за показниками, що дають змогу оцінити досягнення бажаних цілей. Здійснено групування напрямів інформаційного забезпечення для оцінювання індексів розвитку інтелектуального капіталу підприємства.

Ключові слова: нематеріальні активи, нематеріальні ресурси, промислова корпорація, управління нематеріальними ресурсами.

MUKOMELA-MYKHALETS V.

Khmelnitskyi National University

ANALYSIS OF METHODOLOGICAL APPROACHES TO MANAGING THE INTANGIBLE RESOURCES OF THE ENTERPRISE

The article is devoted to the analysis of methodological approaches to the management of intangible resources of industrial enterprises. The relationship between the terms "intangible resources", "intellectual capital" and "intangible assets" is shown. It is emphasized that, being embodied in various innovations (food or process), intangible resources create comparative advantages, which increases the ability of enterprises to gain the commitment of target groups of consumers. It is noted that intangible resources, in the form of unique knowledge and accumulated experience, form the intellectual capital of an enterprise, which, if properly used, can be a permanent source of business profits. It is indicated on the growth of the role of non-material factors in the processes of maintaining the competitiveness of economic entities. The importance of effective management of the process of increasing intellectual capital (the process of capitalization of intangible resources) was emphasized. It is noted that various management technologies based on a certain methodological basis can be used for this. The content and main ideas of the most common methodological approaches to assessing the results of the capitalization process of the intellect are analyzed in terms of the structural content of intellectual capital and indicators that make it possible to evaluate the achievement of the desired goals. The grouping of information support areas for assessing the indices of development of the intellectual capital of an enterprise has been carried out. It is noted that most of the indices are subject only to qualitative assessment, therefore, methodologically expert use for this purpose will be correct. It was emphasized that the formation of a set of indicators for such an assessment should be carried out in the context of the strategic goals of specific enterprises.

Keywords: intangible assets, intangible resources, industrial corporation, management of intangible resources.

Вступ. Зростання відкритості ринків, розширення лібералізації торговельних відносин та економічної інтеграції, що стимулюються новітніми комунікативними технологіями, прискорюють процеси глобалізації та, відповідно, посилюють глобальну конкуренцію. За таких макроекономічних умов неабияку роль в конкурентній боротьбі стали відігравати нематеріальні ресурси. Саме завдяки їм можливе зміцнення конкурентних переваг, досягнення інноваційної монополії, розроблення і успішна реалізація конкурентної стратегії, посилення ринкових позицій і, зрештою, стає й динамічне економічне зростання.

Нематеріальні ресурси (НМР) поступово перетворюються на стратегічне джерело конкурентних переваг підприємств різних організаційно-правових форм – від мікропідприємств до великих корпорацій. Відповідно виникає потреба щодо визначення причинно-наслідкових зв'язків між внесками окремих елементів нематеріальних ресурсів у процес створення вартості підприємства за його основними елементами. У цьому контексті стає актуальним питання управління інвестиціями в НМР з відповідною оцінкою сум витрат, термінів окупності, організаційних заходів, необхідних для досягнення мети та визначення найкращого варіанту інвестування серед декількох альтернативних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з означеної проблеми. Дослідженням ефективності використання нематеріальних ресурсів підприємства присвячені наукові праці низки вітчизняних та закордонних вчених. Зокрема, в контексті стратегічного управління НМР є предметом наукового інтересу таких науковців, як А. Шуплецов, Е. Міхєнко, І. Корнілова, Т. Білорус, С. Фірсова, Ц. Россі, Л. Крісселі, М. Грімальді, М. Греко, Р. Холл та ін. [1–5]. Дослідженню взаємозв'язку понять «ресурси» та «активи» з розробленням моделей трансформації ресурсів в активи підприємства, в тому числі нематеріальні (НМА), присвячені роботи І. Репиної, К. Анохіної, В. Гросул [6–8]. В свою чергу, уже НМА як об'єкти управління досліджують Е. Петриков, С. Пилипенко, Е. Щетина, С. Бондаренко, І. Стояненко [9–14]; вони приділяють найбільшу увагу процесам оцінювання ефективності їх використання або ж аналізують можливості побудови системи управління ними з урахуванням сучасних інструментів і технологій менеджменту (П. Куцик, Х. Скоп [14]). Разом з тим, незважаючи на доволі значний науковий доробок у цій сфері, сформований зусиллями багатьох учених-економістів, залишається багато питань методологічного характеру, що стосуються управління процесами створення НМР і лише потім – їх перетворення в НМА. У

цьому контексті методологічно вірним видається більш широкий причинно-наслідковий зв'язок – визначення умов, за яких компанії можуть створювати (або ефективно залучати) НМР, далі – формування інструментарію і технологій управління процесом створення НМР, і лише тоді – ефективне використання таких ресурсів у практичній діяльності, що дає підстави говорити про їх перехід у статус НМА. Формування такого методологічного підходу потребує, передусім, розуміння сутнісного наповнення термінів, які використовуються для ідентифікації НМР (НМА), а також виявлення ключових ознак їх термінологічної спорідненості (чи відмінності) з іншими дефініціями, які використовуються в одному синонімічному ряду, зокрема, терміну «інтелектуальний капітал».

Мета статті – проаналізувати методологічні підходи до управління нематеріальними ресурсами суб'єктів господарювання і виділити ті аспекти, які найбільшою мірою забезпечують максимізацію корисного результату з урахуванням стратегічних завдань вітчизняних промислових підприємств

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішна економічна діяльність в епоху глобалізації потребує значного обсягу знань як щодо стану ринку і способів взаємодії на ньому з іншими ринковими агентами і контрагентами для обґрунтування власної конкурентної політики, так і щодо специфічних виробничих технологій, які можуть забезпечити порівняльні конкурентні переваги у боротьбі за прихильність споживача з виробниками товарів-аналогів. За словами одного із «гуру» менеджменту П. Друкера, «в нових економічних умовах знання не є ще одним ресурсом того ж порядку, що й традиційні фактори виробництва – праця, капітал та земля, а взагалі є єдиним значущим ресурсом» [15, с. 65]. Аналогічні акценти щодо значущості ресурсів поставив Р. Бакмен, стверджуючи, що почалась епоха компаній, які орієнтуються на знання [16, с. 32]. А значить, ті суб'єкти ринку, що здатні виокремлювати із загального інформаційного потоку ту інформацію, яка може стати ключовою у формуванні нових споживчих цінностей, а тим більше створювати новітні знання і перетворювати їх у активну частину бізнес-процесів, використовувати їх унікальність для підвищення ефективності бізнесу, стають переможцями у конкурентних змаганнях.

У контексті даного дослідження важливо підкреслити іншу тезу Р. Бакмена, де він говорить: «Випереджає інших той, хто зумів сконцентрувати в межах своєї організації неформалізований інтелектуальний досвід і зрозумів, як передавати його від одного співробітника іншому» [16, с. 32]. У цій тезі, на нашу думку, важливими є три складових – «неформалізований інтелектуальний досвід», «здатність концентрувати цей досвід в межах організації» і «поширювати його серед своїх співробітників». І саме ці три складових дають змогу зрозуміти зміст процесу управління нематеріальними ресурсами, у якому на першому місці стоїть здатність створювати інтелектуальний продукт і накопичувати «неформалізований інтелектуальний досвід», перетворюючи його в інтелектуальний капітал.

Таким чином, концепція «економіки знань» стає основою сучасної теорії економічного зростання. Її ключова ідея – використання компаніями знаннєвого ресурсу для створення інновацій (нових споживчих цінностей). І саме ця здатність вважається фундаментальним показником якості інтелектуального капіталу. Концепція інтелектуального капіталу розглядає інтелектуальну діяльність як такий її вид, що використовує для створення вартості набір нематеріальних компонентів (ресурсів, можливостей і компетенцій) [17, с.7]. І ключовим завданням менеджменту стає процес капіталізації інтелекту як динамічний процес, результатом якого стають «інтелектуальні продукти», «нематеріальні ресурси», «інформаційні ресурси» «нематеріальний капітал», «інтелектуальний капітал», «нематеріальний капітал», «капітал знань», «нематеріальні активи» тощо.

Виходячи з того, що всі зазначені дефініції відображають результати інтелектуального процесу, можна говорити про те, що їх сутнісна наповненість дефініцій майже однакова. Та все ж між ними існують деякі відмінності, особливо стосовно співвідношення термінів «ресурси – капітал». Це можна бачити вже у тому, як визначають сутність інтелектуального капіталу сучасні науковці. Наприклад, Н. Гавкалова і Н. Маркова розглядають його як «інтелектуальні ресурси, що втілені у сукупності наукових, професійних та загальних знань працівників, їх досвіді, вміннях, навичках, які створюють продукти інтелектуальної діяльності, що можуть належати його винахіднику так і іншим суб'єктам господарювання та використовуються з метою одержання додаткової вартості» [18, с. 34]. У їх трактуванні чітко простежується зв'язок між знаннями, досвіді, компетенціях працівників, які слугують для створення додаткової вартості, тобто, для збільшення загальної вартості активів підприємства. В. Іноземцев зазначає, що інтелектуальний капітал є ніби «колективним мозком» суб'єкта господарювання, який «акумулює наукові й повсякденні знання працівників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, спілкування й організаційну структуру, інформаційні мережі й імідж фірми [19, с. 340]. Продовжуючи його думку, видається доцільним додати, що цей «колективний мозок» не тільки капіталізує **наявні знаннєві ресурси** завдяки використанню засобів і технологій організаційно-комунікаційного характеру, а й розширює їх можливості, забезпечуючи обмін знаннями, в ході якого можуть виникати нові знання, які також використовуються для створення додаткової вартості. На нашу думку, саме це може слугувати основою для формування методології управління нематеріальними ресурсами – процесу перетворення знаннєвих, нематеріальних ресурсів у інтелектуальний капітал, який використовується у довгостроковому періоді **для отримання прибутку** та відображається у вартості нематеріальних активів [20]. У цьому процесі важливо означити те, яким способом оцінювати його ефективність і завдяки чому можна максимізувати кінцевий результат.

На сьогодні в науковій літературі висвітлено багато концепцій, які використовують різні методологічні підходи до визначення (оцінювання) результатів інтелектуального процесу, який здійснюється з чітко визначеною метою – забезпечити зростання ефективності діяльності компанії, зростання її здатності бути прибутковою у довгостроковій перспективі. У табл. 1 наведено основний контекст (характеристику) найбільш поширених методологічних підходів до оцінки цієї результативності.

Таблиця 1

Методологічні підходи до оцінювання результатів інтелектуального процесу

Підхід і його автори	Основна ідея підходу	Розширений змістовий контекст підходу
Модель Юбера Сент-Онжа	Інтелектуальний капітал створюється завдяки поєднанню людського, структурного й споживчого капіталів	Людський капітал – це здатність персоналу знаходити рішення проблем клієнтів. Споживчий капітал складається з частки клієнтів даної компанії на ринку, охоплення ними конкретного ринку, а також прибутку, яку ця компанія завдяки їм отримує. Структурний капітал – це організаційні можливості, які використовуються для ефективного і дієвого реагування на зміну потреб ринку. Важливо найкращим чином поєднати усі три складові для досягнення максимального результату у довгостроковій перспективі.
Модель ICM (П. Салліван)	Інтелектуальний капітал втілюється у об'єктах інтелектуальної власності і збільшується завдяки структурним можливостям компанії поширювати знання	При вивченні цінності інтелектуального капіталу компанії найважливішу роль відіграє аналіз її людського (ноу хау, колективний досвід і навички персоналу) і структурного капіталу (допоміжних ресурсів і інфраструктури компанії). Особливе значення – аналіз інтелектуальних активів (патенти, авторські права, торгові марки, комерційні таємниці), а також «взаємодоповнюючих бізнес-активів» (способи виробництва, розподілу і продажу). Основна увага – людському капіталу як продуценту нових знань.
Skandia Navigator (Edvinsson & Malone)	Збільшення віддачі від інтелектуального капіталу досягається завдяки цілеспрямованим інвестиціям у розвиток його елементів	Інтелектуальний капітал є продуктом інвестування в його елементи; оцінюється через коефіцієнт ефективності відповідних інвестицій.
Індекс ICTM (Йохан і Горан Роос)	Максимізація інтелектуального капіталу досягається завдяки розвитку знанневих ресурсів за стратегічно важливими напрямками (організаційні відносини, людський капітал, інфраструктура, інновації)	Компанії визначають сукупність показників по своїх ключових операціях з тим, щоб на основі значень кожного індексу можна було відстежувати зміни і приймати стратегічні рішення. Різні показники об'єднані в єдиний Індекс ICTM. Будь який показник інтелектуального капіталу (IC) має бути прямо пов'язаним з операціями компанії, чітко відобразити рух за її стратегічно важливими напрямками діяльності, тим самим надаючи керуючим дані, необхідні для стратегічного планування.
Збалансована система показників (BSC) (Kaplan & Norton)	Максимізація віддачі від інтелектуального капіталу досягається завдяки побудові інтегрованої системи вимірювання ефективності управління за сукупністю фінансових і нефінансових показників, що відображають ринкові, внутрішні процеси та навчання	Інструмент, спрямований на створення інтегрованого бачення системи вимірювання управління, включаючи фінансові та нефінансові елементи (ринкові, внутрішні процеси та навчання), що впливають на організаційні показники.
Моніторинг нематеріальних активів (Sveiby)	Націлює на ефективне керування процесами використання нематеріальних активів	Зосереджує увагу на трьох типах нематеріальних активів: активів зовнішньої структури, активів внутрішньої структури та компетенції використовуваних активів (компетенції людей).
Коефіцієнт Тобіна	Вимірює співвідношення між ринковою вартістю компанії та зміною вартості її фізичних активів	Націлює на створення і реалізацію нематеріальних активів, які б збільшували ринкову цінність усіх активів компанії
Технологічний брокер (Е. Брукінг)	Виділяє чотири складових нематеріальних активів: ринок, людські ресурси, інтелектуальний потенціал та інфраструктуру.	Інтелектуальний капітал може бути оцінений на основі діагностики та аналізу відповідей на анкету, що містить сукупність питань, які стосуються кожної із зазначених складових НМА.

Джерело: систематизовано автором за [21–23]

Як видно із таблиці, в усіх існуючих підходах кінцевою метою управління інтелектуальним процесом (тобто процесом перетворення нематеріальних ресурсів у активи і капітал) є максимізація здатності суб'єкта господарювання за рахунок цього забезпечувати своє економічне зростання, а компанії – свою ринкову цінність. Проте способи управління цим процесом відрізняються не стільки основним змістом, скільки акцентами на окремих складових цього процесу. Це пов'язано зі специфікою нематеріальних ресурсів – тим, що розкриття інформації про них представляє значну складність. На даний момент деякі консалтингові компанії, такі як AREOPA, надають послуги з оцінки нематеріальних ресурсів компанії, керуючись власними розробками. Інші дослідники намагаються на основі загальнодоступної інформації знайти проксі-показники нематеріальних ресурсів або обсягу інвестицій в них. Наприклад, в процесі досліджень діяльності топ-35 іспанських компаній було визначено близько 50 індексів для кількісного визначення показників, що характеризують інтелектуальний капітал ІС [24]. Вони стосуються людського, організаційного і споживчого капіталу (у більш точному трактуванні – капіталу відносин), які між собою деякою мірою перетинаються. Авторська систематизація напрямів інформаційного забезпечення розрахунку цих показників надана у табл.2.

Таблиця 2

Групування напрямів інформаційного забезпечення для оцінювання індексів розвитку інтелектуального капіталу підприємства

<i>Людський капітал</i>	<i>Структурний капітал</i>	<i>Капітал відносин</i>
Профіль працівників	Процеси управління	Мережеві системи і канали розподілу
Рівність та різноманітність	Дослідження та розробки	Сприятливі контракти
Безпека та здоров'я	Інформаційні системи	Найменування клієнтів
Трудові відносини та профспілкова діяльність	Інновації	Лояльність клієнтів
Залучення працівників до громади	Ноу-хау	Задоволення клієнтів
Визнання працівників	Технологічні процеси	Обслуговування та підтримка клієнтів
Видатні співробітники	Стаж роботи експертів	Заходи захисту навколишнього середовища.
Зобов'язання працівників	Продуктивність та результати вищих керівників	Соціальна відповідальність / соціальна акція
Мотивація співробітників	Підприємницький дух	Відносини зі ЗМІ
Поведінка працівника	Патенти і авторські права	Спонсорство та меценатство
Економічні дані про доходи працівників	Бренди (назва компанії)	Франчайзингові та ліцензійні угоди
Професійна кваліфікація	Торговельні секрети	Співпраця з компаніями
Професійний досвід	Товарні знаки	Відносини з державною адміністрацією
Формальне навчання	Корпоративна культура	Відносини з дослідницькими центрами
Тренінг працівників	Філософія управління	Відносини з постачальниками
Розвиток працівників	Фінансові відносини у структурних підрозділах	Відносини з іншими зацікавленими сторонами

Як видно із таблиці, не всі з визначених експертами та згрупованих нами напрямів інформаційного забезпечення можуть бути описані у кількісному вимірі. Проте на сьогодні напрацьовано доволі значний перелік методів якісного оцінювання економічних процесів і явищ, серед яких найбільш поширеним є метод експертних оцінок. Однією із його важливих складових є оцінювання значущості впливу тієї чи іншої сторони діяльності підприємства на загальний результат. Ця значущість впливає із того, якою мірою оцінюваний чинник детермінує кінцевий результат. Очевидно, що в контексті управління НМР, за загальної націленості процесу на максимізацію зростання економічної результативності діяльності, необхідно враховувати і те, яким чином створений інтелектуальний продукт впливатиме на реалізацію стратегії суб'єкта господарювання, виступаючи його активом. Вона (стратегія) може передбачати і об'єднання ресурсних можливостей кількох підприємницьких одиниць для реалізації стратегії інтеграційного зростання. Зовсім інший підхід слід використовувати за стратегії диверсифікованого зростання. Впливає також на значущість показників і стадія життєвого циклу підприємства, оскільки на кожній із них вирішуються специфічні завдання – розвитку або стабільного функціонування, що підкреслюється, наприклад, у роботах вітчизняних науковців, які займались адаптуванням системи збалансованих показників до вітчизняних умов господарювання [25]. Проте на сьогодні розроблені рекомендації стосуються переважно процесів стратегічного управління у їх широкому контексті згідно з запропонованим авторами BSC підходом. Однак, з урахуванням того, що нематеріальні ресурси є важливою частиною ресурсного потенціалу будь-якого підприємства, яке працює в конкурентних умовах, можна (і доцільно) застосувати такий підхід і для завдань управління НМР, врахувавши специфіку цього процесу у галузевому розрізі і в контексті стратегічних цілей конкретних підприємств.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В умовах значної мінливості ринкового простору нематеріальні чинники відіграють все більшу роль у процесах підтримання конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Втілюючись у різного роду новаціях (продуктових чи

процес них), вони створюють порівняльні переваги, за рахунок чого підвищують здатність підприємств завойовувати прихильність цільових груп споживачів. Нематеріальні ресурси у вигляді унікального знання та накопиченого досвіду формують інтелектуальний капітал підприємства, який може бути постійним джерелом підприємницького прибутку. Проте важливо ефективно керувати процесом нарощування інтелектуального капіталу (процесом капіталізації інтелекту, капіталізації нематеріальних ресурсів). Для цього використовуються різні управлінські технології, що ґрунтуються на певній методологічній основі. У статті здійснено аналіз найбільш поширених методологічних підходів до оцінювання результатів процесу капіталізації інтелекту – за структурним наповненням інтелектуального капіталу і за показниками, що дають змогу оцінити досягнення бажаних цілей. Здійснено групування напрямів інформаційного забезпечення для оцінювання індексів розвитку інтелектуального капіталу підприємства. Підкреслено, що більшість з індексів підлягають лише якісному оцінюванню, тому методологічно вірно буде застосування для цього методів експертного оцінювання. Формування сукупності показників для проведення такого оцінювання в контексті стратегічних цілей конкретних підприємств визначено предметом наступних досліджень.

Література

1. Шуплецов А. Ф. Моделирование оптимальной стратегии развития предпринимательской деятельности промышленной компании на основе эффективного использования потенциала нематериальных ресурсов [Електронний ресурс] / А.Ф. Шуплецов, П.В. Харитонов // *Baikal Research Journal*. – 2013. – № 6. – Режим доступу : <https://elibrary.ru/item.asp?id=21064483>.
2. Михеенко Е. С. Управление нематериальными активами как компонент стратегии повышения капитализации предприятия / Е. С. Михеенко // *Бизнес Информ*. – 2014. – № 6. – С. 237–241.
3. Kornilova I. Види стратегій розвитку інтелектуального капіталу підприємства: підходи до систематизації / Iryna Kornilova, Tatiana Bilorus, Svitlana Firsova // *Схід*. – 2016. – № 6(146). – С. 34–42.
4. Rossi C. The strategic assessment of intellectual capital assets: An application within Terradue Srl / C. Rossi, L. Cricelli, M. Grimaldi, M. Greco // *Journal of Business Research*. – 2016. – Т. 69. – № 5. – С. 1598–1603. – doi: 10.1016/j.jbusres.2015.10.024
5. Hall R. The strategic analysis of intangible resources / R. Hall // *Strategic management journal*. – 1992. – Vol. 13. – № 2. – Р. 135–144.
6. Репіна І. М. Варіації моделей управління активами підприємств та їх оцінювання / І.М. Репіна // *Управління розвитком*. – 2015. – № 3. – С. 126–130.
7. Анохіна К.О. Оцінка ефективності використання нематеріальних ресурсів підприємств / К.О. Анохіна // *Вісник соціально-економічних досліджень*. – 2016. – № 2. – С. 72–79.
8. Гросул В. А. Ресурси підприємства: теоретичне осмислення сутності / В. А. Гросул // *Бизнес-Информ*. – 2013. – № 7. – С. 236–242.
9. Петрикова Е. М. Методы оценки стоимости нематериальных активов / Е.М. Петрикова, Е.И. Исаева, М.А. Овсянникова // *Финансы и кредит*. – 2015. – № 12(636). – С. 20–33.
10. Пилипенко С. М. Управління нематеріальними активами: проблеми та основні шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / С. М. Пилипенко // *Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове фахове видання*. – 2016. – № 9. – С. 286–391.
11. Щетинина Е. Д. Управление нематериальными активами предприятия как средством получения конкурентных преимуществ: проблемы, перспективы, методические подходы / Е. Д. Щетинина, И. Б. Кондрашов, Т. А. Дубровина // *Известия вузов. Инвестиции. Строительство. Недвижимость*. – 2016. – № 3 (18). – С. 54–62.
12. Бондаренко С.А. Нематеріальні активи у забезпеченні інноваційного розвитку промислових підприємств [Електронний ресурс] / С.А. Бондаренко // *Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове фахове видання*. – 2015. – № 4. – С. 305–310. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/issue-4-2015>
13. Стояненко І. В. Особливості управління нематеріальними активами підприємства / І.В. Стояненко // *Молодий вчений*. – 2014. – № 7 (2). – С. 82–85
14. Куцик П.О. Сучасні системи управління нематеріальними активами підприємства / П.О. Куцик, Х.І. Скоп // *Облік і фінанси* – 2016. – № 2(72). – С. 156–162.
15. Федулова Л. І. Економіка знань : [підруч.] / Л. І. Федулова. – К. : ІЕП НАН України, 2009. – 600 с.
16. Buckman Robert H. Building a Knowledge-Driven Organization // Robert H. Buckman. – N.Y. : McGraw Hill, 2004. – 264 p.
17. Huang Y.C. Intellectual Capital and Knowledge Productivity [Electronic source] / Yi-Chun Huang, Yen-Chun Jim Wu. – P. 1–28. – Mode of Access: http://druckersociety.at/repository/191109/Arthur_Krupp_Saal/400-1530/Huang_knowledge_productivity.pdf
18. Гавкалова Н.Л. Формування та використання інтелектуального капіталу: наукове видання / Н.Л. Гавкалова, Н.С. Маркова. – Харків : Вид-во. ХНЕУ, 2006. – 252 с.
19. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире / В.Л. Иноземцев. – М. : Academia, 1998. – 640 с.
20. Стадник В. В. Нематеріальні ресурси в реалізації стратегії розвитку промислових корпорацій / В.В. Стадник, В.О. Мукомела-Михалець // *Бизнес Информ*. – 2017. – № 4. – С. 341–346.
21. Rocha S. K. Intangible asset evaluation approaches: a literature review / S. K. Rocha // *Revista Catarinense da Ciência Contábil*. – 2017. – Vol. 16. – № 47. – Р. 9–25.
22. Киселица Е. П. Анализ методов управления нематериальными ресурсами промышленного предприятия / Е. П. Киселица, А.С. Стройкин // *Основы экономики, управления и права*. – 2013. – № 4 (10).
23. Михеенко Е. С. Управление нематериальными активами как компонент стратегии повышения капитализации предприятия / Е. С. Михеенко // *Бизнес Информ*. – 2014. – № 6. – С. 237–241.
24. Tejedo-Romero F. Corporate governance mechanisms and intellectual capital / F. Tejedo-Romero, J. F. Araujo, M. L. Emmendoerfer // *Revista brasileira de gestão de negócios*. – 2017. – Vol. 19. – № 65. – Р. 394–414.
25. Стадник В.В. Мотиваційні можливості збалансованої системи показників в управлінні життєвим циклом виробничих підприємств / В.В. Стадник // *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. – 2010. – № 5, т.1. – С. 36–41.

References

1. Shuplevcov A. F. Modelirovanie optimal'noj strategii razvitiya predprinimatel'skoj dejatel'nosti promyshlennoj kompanii na osnove jeffektivnogo ispol'zovanija potenciala nematerial'nyh resursov [Elektronnij resurs] / A.F. Shuplevcov, P.V. Haritonov // *Baikal Research Journal*. – 2013. – № 6. – Rezhim dostupu : <https://elibrary.ru/item.asp?id=21064483>.
2. Miheenko E. S. Upravlenie nematerial'nymi aktivami kak komponent strategii povysheniya kapitalizacii predpriyatija / E. S. Miheenko // *Biznes Inform*. – 2014. – № 6. – С. 237–241.

3. Kornilova I. Vydy stratehii rozvytku intelektualnogo kapitalu pidpriemstva: pidkhody do systematyzatsii / Iryna Kornilova, Tatiana Bilorus, Svitlana Firsova // Skhid. – 2016. – № 6(146). – S. 34–42.
4. Rossi C. The strategic assessment of intellectual capital assets: An application within Terradue Srl / C. Rossi, L. Cricelli, M. Grimaldi, M. Greco // Journal of Business Research. – 2016. – T. 69. – № 5. – S. 1598–1603. – doi: 10.1016/j.jbusres.2015.10.024
5. Hall R. The strategic analysis of intangible resources / R. Hall // Strategic management journal. – 1992. – Vol. 13. – № 2. – R. 135–144.
6. Riepina I. M. Variatsii modelei upravlinnia aktyvamy pidpriemstv ta yikh otsiniuvannia / I.M. Riepina // Upravlinnia rozvytkom. – 2015. – № 3. – S. 126–130.
7. Anokhina K.O. Otsinka efektyvnosti vykorystannia nematerialnykh resursiv pidpriemstv / K.O. Anokhina // Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. – 2016. – № 2. – S. 72–79.
8. Hrosul V. A. Resursy pidpriemstva: teoretychne osmyslennia sutnosti / V. A. Hrosul // Biznes-Inform. – 2013. – № 7. – S. 236–242.
9. Petrykova E. M. Metody otsenky stoymosti nematerialnykh aktyvov / E.M. Petrykova, E.Y. Ysaeva, M.A. Ovsiannykova // Fynansy y kredyt. – 2015. – № 12(636). – S. 20–33.
10. Pylypenko S. M. Upravlinnia nematerialnymi aktyvamy: problemy ta osnovni shliakhy yikh vyrishennia [Elektronnyi resurs] / S. M. Pylypenko // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky : elektronne naukove fakhove vydannia. – 2016. – № 9. – C. 286–391.
11. Shchetinina E. D. Upravlenie nematerialnymi aktivami predpriyatia kak sredstvom polucheniya konkurentnykh preimushchestv: problemy, perspektivy, metodicheskiye podkhody / E. D. Shchetinina, Y. B. Kondrashov, T. A. Dubrovina // Izvestiya vuzov. Investitsii. Stroitelstvo. Nedvizhymost. – 2016. – № 3 (18). – S. 54–62.
12. Bondarenko S.A. Nematerialni aktyvy u zabezpechenni innovatsinoho rozvytku promyslovykh pidpriemstv [Elektronnyi resurs] / S.A. Bondarenko // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky : elektronne naukove fakhove vydannia. – 2015. – № 4. – C. 305–310. – Rezhym dostupu : <http://global-national.in.ua/issue-4-2015>
13. Stoianenko I. V. Osoblyvosti upravlinnia nematerialnymi aktyvamy pidpriemstva / I.V. Stoianenko // Molodyi vchenyi. – 2014. – № 7 (2). – S. 82–85
14. Kutsyk P.O. Suchasni systemy upravlinnia nematerialnymi aktyvamy pidpriemstva / P.O. Kutsyk, Kh.I. Skop // Oblik i finansy – 2016. – № 2(72). – S. 156–162.
15. Fedulova L. I. Ekonomika znan : [pidruchn.] / L. I. Fedulova. – K. : IEP HAH Ukrainy, 2009. – 600 s.
16. Buckman Robert H. Building a Knowledge-Driven Organization // Robert H. Buckman. – N.Y. : McGraw Hill, 2004. – 264 p.
17. Huang Y.C. Intellectual Capital and Knowledge Productivity [Electronic source] / Yi-Chun Huang, Yen-Chun Jim Wu. – P. 1–28. – Mode of Access: http://druckersociety.at/repository/191109/Arthur_Krupp_Saal/1400-1530/Huang_knowledge_productivity.pdf
18. Havkalova N.L. Formuvannia ta vykorystannia intelektualnogo kapitalu: naukove vydannia / N.L. Havkalova, N.S. Markova. – Kharkiv : Vyd-vo. KhNEU, 2006. – 252 s.
19. Inozemcev V.L. Za predelami jekonomicheskogo obshhestva. Postindustrial'nye teorii i postjekonomicheskie tendencii v sovremennom mire / V.L. Inozemcev. – M. : Academia, 1998. – 640 s.
20. Stadnyk V. V. Nematerialni resursy v realizatsii stratehii rozvytku promyslovykh korporatsii / V.V. Stadnyk, V. O. Mukomela-Mykhalets // Biznes Inform. – 2017. – № 4. – C. 341–346.
21. Rocha S. K. Intangible asset evaluation approaches: a literature review / S. K. Rocha // Revista Catarinense da Ciência Contábil. – 2017. – Vol. 16. – № 47. – P. 9–25.
22. Kiselica E. P. Analiz metodov upravlenija nematerial'nymi resursami promyshlennogo predpriyatija / E. P. Kiselica, A. S. Strojkin // Osnovy jekonomiki, upravlenija i prava. – 2013. – № 4 (10).
23. Miheenko E. S. Upravlenie nematerial'nymi aktivami kak komponent strategii povysheniya kapitalizacii predpriyatija / E. S. Miheenko // Biznes Inform. – 2014. – № 6. – S. 237–241.
24. Tejedo-Romero F. Corporate governance mechanisms and intellectual capital / F. Tejedo-Romero, J. F. Araujo, M. L. Emmendoerfer // Revista brasileira de gestão de negócios. – 2017. – Vol. 19. – № 65. – P. 394–414.
25. Stadnyk V.V. Motyvatsiini mozhyvosti zbalansovanoi systemy pokaznykiv v upravlinni zhyttievym tsyklom vyrobnychkykh pidpriemstv / V.V. Stadnyk // Herald of Khmelnyskyi National University. – 2010. – № 5, t.1. – S. 36–41.

Рецензія/Peer review: 17.10.2018 р. Надрукована/Printed: 03.12.2018

Рецензент: д. е. н., проф. Стадник В. В.